

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennytte forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger

angaaende

Gyennsibile,

udgivne

som Indbydelsesskrift til den offentlige
Examen i Ribe Cathedralskole

1831.

Første Samling

af

P. E. Hanssen

Adjunct.

*Universitatis Vallionensis
Bibliothek.*

Ribe.

Trykt hos N. S. Hyphoff.

Dimittenderne fra Ribe Skole for 1831.

1. Christen Karstensen, en Son af Gaardeier Karsten Davidsen i Kjær paa Den Als.
2. Hans Christian Gundorph, en Son af den i Aaret 1821 afdøde Sognepræst Gundorph til Ølby, Asp og Fousing i Ribe Stift.
3. Christian Frederik Hempel, en Son af den i Aaret 1814 afdøde Forpagter Hempel paa Sonnerupgaard ved Noeßfilde.
4. Knud Peter Knudsen, en Son af den i Aaret 1828 afdøde Kjøbmand Knudsen i Reikavig paa Island.
5. Hack Kampmann, en Son af den i Aaret 1828 afdøde Proprietair Kampmann paa Sneumgaard i Ribe Stift.
6. Hans Gundorph Kaae, en Son af den i Aaret 1830 afdøde Sognepræst Kaae til Lintrup og Hjerting i Ribe Stift.
7. Caspar Christopher Müller, en Son af Sognepræsten Müller i Gram.

Ordenen, hvori de dimitteres, beroer paa den forestaaende Examens Udsald.

Examen begynner den 1. de September og holdes i følgende Orden:

Löverdagen den 1. de Septb., Dimittenderne og øverste Classe skriftlig Oversættelse fra Latin paa
Dansk.

Mandagen	— 12de	—	Alle Glasser	Dansk og latinist Stil.
Tirsdagen	— 13de	—	Dimittenderne, Formiddag Mathematik, Esterm. Religion og Hebraist.	
Onsdagen	— 14de	—	Alle Glasser	Religion.
Torsdagen	— 15de	—	Dimittenderne Form. Græsk, Esterm. Historie og Geographie.	
Fredagen	— 16de	—	Alle Glasser	Fransæ.
Löverdagen	— 17de	—	Dimittenderne Form. Latin, Esterm. Tysk og Fransæ.	
Mandagen	— 19de	—	Alle Glasser	Latin.
Tirsdagen	— 20de	—	. . . . .	Naturhistorie og Tysk.
Onsdagen	— 21de	—	. . . . .	Form. Hebraist, Esterm. Dansk.
Torsdagen	— 22de	—	. . . . .	Historie og Geographie.
Fredagen	— 23de	—	. . . . .	Mathematik.
Löverdagen	— 24de	—	. . . . .	Græsk

Examinationsdelen er hver Formiddag fra Kl. 8—12 og Eftermiddag fra 2—6.

Den os anbefaede Ungdoms Forældre og Paarstende, saavel som andre Skolens Velyndere, indbydes herved til at overvære Examens og den Høitidelighed, med hvilken den slutes Tirsdagen den 27de Septb., om Eftermidagen Kl. 3.

Det har i Almindelighed megen Interesse, naar Man kommer til et Sted, især hvor der findes Levninger fra Fortiden, at kunne faae nogen Underretning om disses forhenværende Beskaffenhed. De Mænd, der gave sig af med at beskrive Byer eller Egne, have derved bevaret Kunckstab om mange Ting, som ellers vilde være tabt; mangen Oplysning, som kunde være vigtig i flere Henseender, end for den blot videbejgerlige Reisende, er derved meddeelt. Byen Ribe har været saa hældig at faae en Beskriver i Lectoren P. Terpager, som ikkin faae Byer kunne rose sig af, om hvem det saa træffende er sagt: „ipse, dum Ripas suas illustrabat, illustrissimus est factus.”

Men, da han ei kunde berette Videre, end hvad der var foregaaet i hans Levetid, har Man troet det ei uvelkommen, om der esterhaanden maatte leveres nogle Bidrag, der kunde tjene som Supplementer til Ripæ Cimbricæ, for at beskrive de Forandringer og Indretninger, som ester Terpagers Tid her ere foregaaede og iværksatte, og som Man maatte formode kunde interessere de Rulevende. Dette er Hensigten med disse Bladet.

Idet jeg blev anmodet om at paataage mig dette Hverv, følte jeg vel det Dristige i at træde i en saa berømt Mands Fodspoer; da jeg imidlertid troede at have noget Bekjendtskab til det Emne, der dennesinde skulde behandles, efterdi jeg tildeels som Dievidne kunde fremstaae, og jeg tillige var mig min gode Villie bevidst, haaber jeg, at den gunstige Læser vil modtage dette lille Bidrag til Kundskab om min elskede Fødeby med saansom Bedømmelse.

Det er mit Ønske at give Læseren et Begreb om de Forandringer, der til forskjellige Tider i det foregaaende Aarhundrede ere foretagne med Domkirvens Bygninger, og, for at kunne gjøre dette saa meget tydeligere, har jeg besorget en Grundtegning, som herved leveres. Idet jeg altsaa følger denne Tegning, vil jeg tilføje, hvad jeg af Documenter didhenhørende har funnet samle; dog maa jeg beklage, at, sjældnt Adgang til Archivet med sørdeles Beredvillighed fra alle Vedkommende har været mig tilstaaet, har jeg dog ei funnet indhente fuldkommen Oplysning om Adskilligt, fordi de Documenter, hvori jeg formodede samme, ikke findes her, og hvorom jeg nærmere i det Folgende skal forklare mig.

Indtil Aaret 1735 havde Stiftsprovst Seer up og Lector Terpager i henved 50 Aar været Kirvens Bærger, og i den Tid maa der kun være set forsøgt for Kirvens Bedrigeholdelse, hvorom vidner en Memorial, som Stiftamtmanden Geheimeraad Gabel under 21de August 1734 indgav til Kong Christian den Sjette, hvilken jeg her vil tilføje: "Som Eders kongl. Maj. engang allernaadigst behøgede at tale om den superbe Bygning af Niber Domkirke, og befalede, at jeg skulde lade mig dens

"Reparation være angelegen, hvorom jeg aarlig i sa:
"lig Bisshop Thurahs saavel som udi denne Bisopps
"Tid harer gjort idelige Erindringer. Mens forme:
"delst den høie Alder af Kirkesforstanderne, Magister
"S eerup, Stiftsprovst, og Magister P eder Terpa:
"ger, Lector Theologie, som harer havt Kirkens Ne:
"venner under Administration over 50 Aar, og ere
"nu Mænd af nogle og 80 Aar gamle, harer jeg ved
"alle mine Erindringer ikke funnet reussere, ei heller
"seer andet, end Kirkens Undergang, saasom disse
"twende gode Mænd, som mene det ørlig og vel nok,
"ere formedelst deres høie Alder incapable til en stor
"Administration at forestaae, og veed jeg ei bedre
"Forslag at gjøre til Kirkens Conservation, end at
"Eders kongl. Maj. allern. behager at befale, at efter
"Loven skulle denne Kirkes Forstandere være Magi:
"straten i Nibe under Stiftamtmandens og Bisop:
"pens Ober - Direction; da jeg formoder, at slikt skul:
"de blive til Kirkens Opkomst, ligesom Man seer, at
"Aarhuus Kirke, saa længe Geistligheden havde den
"under deres Administration, var udi slet Tilstand,
"mens da den efter Loven blev de Geistlige frataagen,
"og lagt til Magistraten under Stiftamt. og Bisop.
"Ober - Direction er bemeldte Kirke kommen i en yp:
"perlig og deiligt Stand, hvilket og formodes kan skee,
"naar Administrationen af Niber Domkirke blev ind:
"rettet paa samme Fundamente, hvorved Aarhuus
"Domkirke er ifstadsat. Og ville Deres Kongl. Maj.
"dette mit Forslag allernaadigst agreere og bisalde, da
"var det høistnødvendigt, saasom her ingen er, der
"forstaer at gjøre ret Overslag til slikt en stor Byg:
"nings Islandsættelse, at en Bygmester blev her over:
"sendt, paa det derefter de nødvendige Anstalter til

"Bekostningen og Materialiernes Indkjøb kunde soies,
"og Reparationen tilkommende Aar forecages; thi
"skulde det længere hensaae, befrygter jeg, at det sto-
"re Taarn kunde nedfalde og øcrassere den hele Kir-
"ke."

Herpaa var indhentet Bisshop Anchersens Be-
tænkning, hvorpaa Kongen i et Descript af 12te Nov.
1734 resolverede, at, naar de daværende Værger bort-
døde, skulde Stiftamtmanden og Bisloppen besliske to
Værger, der aldeles skulde rette sig efter Stiftsovrighedens
Ordre, samt at Ingenieur-Capitain Laurits
Thura (en Son af den afdøde Bisshop) skulde syne
Kirken og gjøre Overslag over Bekostningerne, hvor-
paa Stiftsovrigheden skulde indkomme med Forslag,
hvorledes den nødvendige Summa kunde tilveiebringes.

I Aaret 1736 døde Seerup, og samme Aar fra-
sagde Terpager sig Bærgemalet, hvorpaa en Pro-
ces blev anlagt af Stiftsovrigheden mod dem, hvil-
ken blev paadsmitt af en Commission 15de Febr. 1738
og i Høiesteret 4de Mai 1739. Sagen var især vig-
tig for Seerups Arvinger, thi Seerup havde
blandt Andet selv oppebaaret hele Lienden af Byen
og Landsognet, saavel Kirkens som Præstens Part, og
Delsbet dersor i 51 Aar, 10494 Rd. i Mk. 15 £.,
og Landgilde af Kirkens Fordegods, 750 Rd. 12 £.,
domte Commissionen dem til at betale Kirken og li-
geledes at udlevere en forgylt Golvopokal, som til-
hørte Capitlet, tilligemed nogle mindre Summer.
Arvingerne af Terpager, der imidlertid var død,
bleve ogsaa af Commissionen tildomte at betale et
Par hundredte Rigsdaler, men i Høiesteret frifandtes
begges Arvinger paa en ubetydelig Summa nær, og
Seerups Arvinger maatte udlevere den omtvistede

Sølvpocal. Under denne Sag savnede Man Kirkens originale Skjoder, Fundafer, Gavebreve og Udkomster samt Jorddeboger &c, hvilke fordredes af Arvingerne, men ved Dommen i Commiss. og Høiesteret frifandtes de fra at tilsvare dem, og, medens Sagen fortæss havde Man fundet Kirkens Jorddebog, men hos hvem, kan ei sees af Høiesterets Dommen, hvoraf dette er extraheret.

Bed denne Lejlighed sit Stiftsborigheden Kundskab om Kirkens Indtægter, hvorom det synes at idet Mindste Geheimeraad Gabel ei har haft noget tydeligt Begreb.

Midlertid havde Capt. Thura været her og gjort Overslag over de til Kirkens Reparation nødvendige Udgifter der ikke udgjorde Mindre end 21830 Rd. 44 £., og af en Skrivelse af Gabel synes det, som en Bygmester Stalkecht, der var Hospitalsforstander i Veile, og som havde forestaaet saavel offentlige som private Bygninger i Viborg efter den store Ildebrand 1726, havde udfasset en Plan efter en mindre Maalestok, hvorefter Udgifterne anslages til 14 a 15000 Rd. Hvilken Plan der blev fulgt, kan ei siges; thi derom har jeg ei kuanet opføge Noget i Archivet; dog vil det sees, at de 15000 Rd. kun forsløge Lidet.

Til at udrede Bekostningerne bevilgede Kong Christian d. Sjette under rite Jan. 1747 af hver Kirke i Danmark 3 Rd., som skulde udredes i 3 Aar, hvert Aar med 1 Rd.; dernæst en almindelig Collect saavel i Kjøbstæderne som paa Landet i Danmark. Men, da de derved indkomme Summer ei være tilstrækkelige, foreslog Geheimraad Gabel at oprette et Lotterie, hvis Indtænder skulde anvendes til dette

Nirmed. Dette Forstlag bifaldtes ej, men derimod udkom et Rescript under 19de Septbr. 1738, som tilstod atter en Collect over hele Danmark og tillige i Norge, dernæst en Usgift af hver Præst i Ribe Stift fra 5 til 10 Rd. eengang for Alle, og endelig en Udskrivning hos Indbyggerne i Ribe, hvilke skulle taxeres efter deres Evne og Vilkaar. Desuden skjenkede Kongen adskillige Summer til Beløb 1550 Rd.*)

Alle disse Bidrag, Kongens Gaver iberegnede, udgjorde den Summa 19,584 Rd. 5 Mk. 6 S.; desuden gjorde Kirken et Laan af 2,950 Rd.

Beregningen over Udgiften gaaer fra 11 Apr. 1738 til 17de Septbr. 1743, og den beløb sig til 20,019 Rd. 1 Mk. 3 S.

Hvad der er udført ved Kirken for denne store Sum, kan jeg ikke nøje bestemme; thi der findes ej i Archivet nogen Beretning, desangaaende hverken af Thur a eller Stalkecht. Thuras Plan med Legning over Kirken saavel i sin forrige Skikkelse, som i sin forandrede, havde Kongen forlangt i Een af sine Skrivelses desangaaende, og muligt at der i Cancelliets Archiv i Kb. kunde findes Noget derom. Hvad jeg seer mig istand til at melde, har jeg fundet deels ved at eftersee Ribe Byes Auctionsprotokol, deels ved at gjennemgaae Acterne i en Proces, som i Anledning af denne Reparation fortæs af Stiftssovrigeden mod Vedkommende, og som blev paadadt af Commissairer her og dernæst i Høiesret, hvorom mere siden, deels af Kirkens Regnskaber.

*) Disse var deels nogle Veder, nemlig af Peter Peters paa Westerlands Føde for Leiermaal 600 Rd., Charlotte Sophia Esler og Joh. Chr. Wilbrandt i Kb. 400 Rd., forrige Sogneprest til Nicolai Menighed Mag. Mossin i Kb. 350; deels af nogle Penge, som fandtes i Raadmand (senere Justitsraad og Borgmester) P. Gridsches nedbrudte Huus i Ribe, 200 Rd.

Følge hvad jeg paa denne Maade har funnet opspore, sees at de paa Grundtegningen under Litr. Ø anførte 2 Floie af Omgangen ere blevne nedbrækkede, som overflodige Bygninger, og formoder jeg at tillige det under Litr. d betegnede Lectorium er borttaget; thi, da Lectoratet ved Terpagers Død ophørte, er det rimeligt, at denne nu unødvendige Bygning ogsaa ophørte. Taarnene maae have været i en maadelig Tilstand, thi af Thura har det været projekteret at nedbryde et Stykke af det store Taarn og anbringe derpaa et Spær, hvilket dog ei blev udført; ellers lader det til af en Ytring i et Brev fra Gabel, at Man har taget Noget af Taarnet i Hviden, men at det skulde holdes sjukt. Taget paa Kirken har ligeledes trængt til stor Forbedring, hvilket skjønnes af det betydelige Quantum Sommer, der er forbrugt; endvidere har hele Kirkens Bluetag maattet aldeles omføltes og omLAGGES, og derved nødtes Man til at lægge glasserede Tagstene paa en Deel af Kirkens sondre Tag ifølgesfor Blye.*⁾ Indvendig i Kirken er i samme Tidsrum anskaffet den Indfatning med Billedhugger - Arbeide, **⁾ som endnu findes

*⁾ Disse Tagstene var ellers senere forvandlede til Bluetabler: men jeg har ei funnet finde i Regnskaberne, der ei haves fuldstændige i Archivet, naar dette er seet. At Man ei har troet det muligt, sees af et gammelt Brudevers af 1748, hvor der blandt flere antagne Umuligheder anføres følgende:

Hør skal Ribe blive noe
Som den gamle Riber - Bye;
Man skal Spær opreise
Hør paa store Kirke - Taarn,
Som man haver seet tilforn
Op i Skoe at knæse;
Hør skal somme Kirke faae
For glassered' Stene blaae
Blye paa sondre Side; &c.

**) Dette Billedhugger - Arbeide er forfærdiget i Landshven Skærbe og af Kirkens Regnskab for 1742 sees, at Man flere Gange har hørt Bud hos Billedhuggeren for at stonde paa Arbeidet, eftersom Kong Christian den Sjette ventedes hertil; da han imidlertid forandrede sin

omkring Daaben; Orgelet er blevet repareret, og ei Ubetydeligt er anvendt til at male og forgylde Kirkens Stole og Ornamenter, ligeledes have alle Vin-duerne været underkastede en Hovedreparation. Som Folge af Reparationen ophørte Gudstjenesten at holdes i Domkirken om Sognedagene ifølge Nescr. af 19de Novbr. 1738 og tilsige om Søndagen efter Nescr. af 31te Julii 1739, og udførtes indtil Slut-ning af Sept. 1740 i St. Cathrine Kirke, og alter-nerede Menighederne med at holde første Høimesse Kl. 7 til 10 og anden Høimesse fra 10 til 1.

I Seerups og Terpagers Sted valgtes 1736 af Gabel, dog ei uden Modsigelse af Bisshop Anchersen, til Værger Raadmand Gottcher og Conrad Wedel, og da Man ei vilde betroe dem at indcassere Videre end Kirkens aarlige Indtægter, blev Geheimer. Gabels Fuldmægtig, daværende Byfoged West Thoma sen Lund, antagen til at indsamle de betydelige Summer, som ved Collecterne ic. indkom. Denne Mand, som Overopsynsmann, under hvem igjen Kirkeværgerne stode, havde Tilsyn med det hele Værk. Bygmesteren Cay Stalkecht og en Muurmester N. Neumann forestode Arbeidet. Ifølge Ordre fra Kongen blev foretaget Eyn over Kirkens Mure og Tag af en Bygmester Cay Dose fra Schleswig, der paa nogle faae Udsættelser nær erklærede Arbeidet forsvarligt og vel udført.

Byfoged Lund, der senere var blevet Borgemester og Cancellieraad, døde i Året 1743, inden hele Reparationen var tilende, hvorpaa hans Enke indvik- ledes i en Proces, der hidrørte fra det forvirrende

---

Nicæse, betydedes Billedhuggeren at give sig Tid, for at faae Arbeis-
det forsvarligt.

Pengeforhold, hvori hendes afbøde Mand havde staaet til Kirkevægerne. Sagen blev ført for en Commission og for Høiesteret, hvor Fru Lund tabte, og i Regnskabet for 1749 findes af hende betalt 1049 Rd. 6 s. Commissions-Akterne i denne Sag findes i Archivet i to Bind paa 2467 Sider in Folio.

I de følgende Aar er der ei foretaget nogen betydelig Forandring ved Kirken, førend Man påatog sig at sætte Orgelet paa den Plads, det nu har, nemlig ved den øverste Ende af Kirkens Skib, saa det danner et Skillerum mellem Chor og Kirke. Hvad Tid denne Flytning er skeet, findes anført neden under Orgelets Pulpitur, som børes af de 4 Pillere, der paa Grundtegningen ere betegnede med Ltr. N. Verstet lyder saaledes:

Indtil Aar MDCCLXIV

Paa nordre Muren Man mig rystende saae hænge,
Jeg kunde støtteløs mig selv ei bære længe,
Da Hr. Stiftamtmand Schack og Bisop Brors
son paa

Fast Grundbold tænkte først min Bygning sat at saae.
Hvad hine tænkte først, men kunde ei afgjøre,
Det lod Hr. Lewehau og Doctor Bloch fuldføre;
Mit Værk forbedret min Beklædning prydet blev,
Og jeg, hvor jeg nu staaer, stod færdig, da Man skrev
Aar MDCCLXX.

Og paa Orgelet selv findes følgende Inscriptioen:
Paa Pillen, hvor Man seer Maria malet staae,
Der sad vor Orgelværk i Kirkens første Aar;
Dog siden hørte Man fra dette Sted ei spille,
Thi den henslyttet blev op til den øverst Pille;
Men at den efter er forsvist, og her nu staaer,

Og deler Toner ud til Menighed og Chor,
Derfore A m d i W o r m bør ihukommel være,
Thi han som Bygningsmand fortjener denne Ere.

Heraf skulde Man troe, at dette Orgel havde
siddet paa den Pille, Grdt. Litr. i, hvorpaa Maria-
billedet findes, men dette er ei saa; thi Terpager
siger udtrykkeligen, at Kirken i Begyndelsen af det
syttende Aarhundrede havde paa eengang 2 Orgeler,
af hvilke Capitlet overlod det Gamle til St. Cathrine
Kirke imod den Messing-Lysessage, der nu staar
midt paa Domkirvens Gulv, samt at dette gamle
Orgel sad paa ovennævnte Pille Litr. i (vide Rip.
Cimb. Pag 313) Grønlund har tilsejet i Skolens
Exemplar af R. C., at det gamle Orgels Materialier
bleve nedtagne 1706 og anvendte til Kirkens Repara-
tion 1713. Pladsen, som dette Orgel forhen havde,
var i den samme Hvælving, hvor det nu sidder, men
det var anbragt paa Siden af Kirkens Skib, og,
uagtet det rystede, naar Man gik paa dets Gulv,
havde Arbeidsfolkene dog stor Moie med at faae det
brækkes ned, saa fast var det forbundet med
Jern. Grunden til denne i Almindelighed særegne
Plæbs*) for Orgelet har sædvanligenværet angiven
saaledes, at Man var bange for, at det, ved at ans-
bringes i den vestre Ende af Kirken, vilde betage for-
meget af det Lys, som kommer ind gjennem det stos-
re vindue over den vestre Indgang. **)

*) I Beobachtungen auf Reisen in und außer Deutschland B. 2 pag. 278
ansætter Niemeier, at dette findes i mange engelske Kirker.

**) Domkirken i Viborg, som efter Hr. Professor Høyens Uttring i sin
ældre Form har haft fuldkommen Lighed med denne Kirke, har ligele-
des haft et stort vindue i den vestre Ende, hvilket nu endog er ganske
tilmuret, og der marker Man ei, at lysning mangler; dog maas det

Dette Orgels Flytning kostede ifølge Regnskab for 1766 til Orgelbyggeren 950 Rd. og til Maleren over 200 Rd.

Omtrent i det samme Tidrum blev Prædikestolen repareret, malet og forgylt saaledes, som den nu forefindes.

Medens Stiftamtmand Lewehou og Bisshop Tonne Bloch var Kirkens Directeurer, opfattes mellem de 5 nederste Buer i Kirkens Skib det Pulpitur, som Galthen i sin Beskrivelse regner blandt Kirkens smukkeste Prydelse; om han har Ret, synes senere Kunstkendere at betvivle.

I det Tidrum fra 1740 til 1789 har Kirken altsaa været underkastet adskillige Forandringer med Hensyn til sit Indvortes; men derimod synes den aldeles at have været overladt til sig selv og Veilights Paavirkning uden til. Især var det Ulfældet med det store Taarn, hvis sydlige og vestlige Sider var yderst forfaldne; det sydvestlige Hjørne overst oppe ved Tralværket saae ud, som om det var beslukt med Kanoner. Det var endog forbundet med Livsfare at passere forbi Taarnet, naar der efter Frostveir indtraf Tø, og de ved Isen sprængte Stene nedfaldt.

En Hovedreparation forestod, som aldeles nødvendig, og til den Ende indgav efter Kirkens Directeurers Unmodning Maadmænd og Bygmester Kruse i Horsens under Dato 8de April 1789 et Forslag til de Forandringer, som burde foretages, og en Regning over de dermed forbundne Bekostninger, hvil-

---

bemærkes, at der ikke, som her, er anbragt Pulpitur mellem Siderne, hvorved altsaa megen Løsning kommer i Kirken fra den Side.

fe jeg har fundet i Nibe Byes Auctionsprotocol, og som i det væsenlige gaae ud paa Følgende:

- 1) Af det store Taarn, Grdt. Litr. K, foresloges at nedbryde 15 Alen, og istedet derfor at sætte et Spær, hvortil Tegning leveredes; de 4 Klokker, som vare ophængte i det lille Taarn, see Grdt. Litr. U, skulde flyttes til det store Taarn oven over Stormklokkens; desuden burde af Muren uden til alt det Brøbstændige afhugges og Nyt opstættes istedet derfor. Det store vindue i Kirkens vestre Gavl foresloges deelt i to Dele ved en muret Pille af 2 Alens Tykkelse, og nedentil sænkes saa meget muligt, hvorved Kirken vilde vinde i lysning.
- 2) Det lille Taarn, see Grdt. Litr. U, som efter foregaaende var overslødig, skulde nedbrydes, hvorved vandtes Materialier især Blye; ligeledes det der ved staaende Blyekammer, Grudt. Ltr. T.
- 3) Capitelhuset, see Grdt. Ltr. C, skulde nedbrydes, og Capitlet indrettes i den vestlige Ende af Kirkens sydlige Gang, hvor den, see Grdt. Litr. V, støder til Omgangen. Ligeledes skulde Vestibulen, Grdt. Litr. K, borttages,
- 4) Gavlene paa Højkirken og Korset vare efter gammel Facon opmurede med Udsveifninger, som stode frem over Taget. Disse, som vanskelige at vedligeholde, burde borttages lige med Taget og dækkes med Blye. Kirkens vinduer maatte deels repareres deels gjøres af Nyt. Det nye Locale til Capitlet maatte stilles fra Kirken ved to Mure; Daa-ben, see Grdt. Litr. S, flyttes inden for Chorsdøren, Grdt. Litr. k, og omgives med et Gitter;

paa begge Sider af Alteret skulde indrettes Skrif-testole.

- 5) Portalerne ved de 3 Hovedindgange skulde repareres med Sandsteen, nye Døre anskaffes, og inden for hver en Forstue af Planker for at forebygge Trækvind.
- 6) Glytetaget paa hele Kirken, som overmaade brøkstædligt, maatte aldeles omlægges, og Pladernes Vægt bestemmes til 28蒲. pr. □ Alen.
- 7) Murene omkring hele Kirkegaarden skulde repareres.
- 8) Den Flosi af Omgangen, der paa Grdt. er anført under Litr. E, burde affondres fra Kirken ved at nedbryde 9 Alen af den nordre Ende, og derpaa indrettes til et Materialhus.
- 9) Alle Stolene i Kirken burde optages, og i den midterste Gang gjøres af Nyt, men i Sidegangene af de Bedste blandt de gamle; ligeledes Noget forandres ved Chorsdoren og Altertavlen, og hele Kirkens Gulv omlægges. Angaaende Orgelet ytrer han sig saaledes:

"Orgelværket er anbragt paa et meget upassende Sted, da det er sat over Chorsdoren, og derved betages alt det smukke Syn, der i Kirken burde og kunde haves til Alteret og til den smukke i sammes Chor opførte Hvælvning m. m. Dette Orgel burde flyttes til den vestre Hvælvning i Kirken; dog ikke den, som er imellem begge Taarne, eller hvor det store Bindue sidder."

Disse i denne gde Post anførte Forandringer anfloges til den Summa 1699 Rd. i Mk. 8 §.

Overslaget over det Øvrige var

- 1) Muurarbeide . . . . 4296 Rd. 2 Mk. 12 §.
- 2) Tømmerarbeide . . . . 1039 — 2 — , —

3) Smedkerarbeide	380	Ndr.	5	Mf.	·	ß.	
4) Smedearbeidet	544	—	1	—	8	—	
5) Steenhugger og Billedhuggerarbeide	450	—	*	—	*	—	
6) Glarmesserarbeide	232	—	2	—	*	—	
7) Malerarbeide	150	—	3	—	*	—	
8) Glytækkerarbeide	5856	—	1	—	*	—	
Hertil de i Planen No. 9 ansortet	1699	—	1	—	8	—	
<hr/>							
	ialt	14649	Ndr.	·	Mf.	12	ß.

Dette Overslag blev i Bygnings-Administrationen i København modereret til 11820 Ndr. 3 Mf. 10 ß., under Dato 5te Oct. 1789.

I Overensstemmelse hermed blev den 22de Julii 1790 foretagen Licitation, hvorved Peter Schandorff fra Skanderborg, Joh. Fr. Colwitz og Niels Schandorff fra Aarhus paatogte sig:

1) det udvendige Arbeide for	8750	Ndr.
2) det Indvendige, Orgellets Flytning undtagen, for	850	—
3) Orgellets Flytning for	450	—
<hr/>		
	ialt	10050 Ndr.

I Kruses Plan var der af Bedkommende gjort følgende Forandringer, som ere indsorte i Licitations-Conditionerne: Det store Taarn i standsettes, uden at dets udvendige Skifte måa blive forandret; Glamhuslerne i Taarnet beholde deres nuværende Størrelse; Uhrtivnen ved Uhret flyttes høiere op, og indrettes saaledes, at der bliver 4 Skiver, een paa hver Side af Taarnet; Materialhuset bliver uadskilt fra Kirken; Billedhuggerarbeidet, der ansees usortedent, bortsalder.

Til Opsynsmatid ved Arbeidet skulde Maadmænd Kruse i Horsens have været antagen; men, da han ei kunde være uafbrudt her, blev ifølge Cancelliets Bevilling Bygnings- Conducteur Saunstrøm valgt, og, da denne pludselig døde, idet han vilde tiltræde Neisen hid, blev efter Jusitsraad og Hosbygmester Harsdorffs Forslag Bygnings- Conducteur Længen antagen, som forestod Opsynet ved Reparationen den hele Tid med 200 Mdr. aarlig Løn.

Ifølge hans Indstillinger gjordes endvidere adskillige Forandringer i det af Kruse udarbeidede Forlag, s. Ex. at Orgelet ei blev flyttet, at det store vindue i Kirkens vestre Gavl ei blev deelt i to rc., hvorom altsaa senere Contracter bleve oprettede mellem Entrepreneurerne og Kirkens Directeurer, hvorfølgte Moderationer i Betalingen til Besparelse for Kirken. Men, hvor meget derred besparedes, og hvor stor Summa der indkom ved Collector og paa anden Maade, derom tier Archivet; thi Regnskaber for de Aar, i hvilke Kirken stod under Reparation, findes ikke her; Correspondence- Protokol og Ordrer fra Stiftssvrigheden angaaende denne Tag ere ei leverede den nuværende Kirkeværger, naar undtages nogle enkelte Skrivelser om det endelige Syn og nogle Klager samt dertil hørende Besvarelser, hvorom jeg i det Følgende skal give nogen nærmere Oplysning.

Kirken fik altsaa sin nuværende udvortes Form og indvortes Indretning, som hossejede Grundtegning adviser, og vil jeg føre Læserne omkring i denne ørverdige Bygning og forklare, hvad væsentlig Forandring der er foretagen.

Allertavlen, Litr. A, blev gjort lavere, idet et

Fodstykke af omtrent 2 Alens Høide, som var tilføjet den oprindelige Altertafle, blev borttaget.

Capitel : Huset, Litr. C, blev nedbrækket,*⁾ og Døren dertil Litr. B, nedbrudt.

*) I dette Capitel glemtes forдум den saakaldte Munkedragt, see Terpager R. C. Pag. 198, hvilken staar der beskrevet som meget prægtig. Jeg vil troe, at Terpager i den henseende har Ret, men i den senere Tid, da Forgyldningen gik af St. Gerttrud, kan det ei nægtes, at, naar Klokkerens Karl (forhen Klokkerdrengen) der viser Fremmede om i Kirken, og som, i Forbigaaende sagt, senere har antaget Titel af Klokker-Assistent, i al Stilhed iførte sig denne gamle forrevne Chorskaabe med Tilbehør, især Træ-Masken med sin ubore Glorie og bags til anbragte Allongeperuave, og da af fortvillig Skjæmt pludselig viste sig for Fremmede, som besøge Kirken, kunde det gierne undskydes, om Man tabte Contenancen. Da Kong Frederik den 5te ved sin Nærverelse her i Aaret 1754 besøge Kirken, skal Man have ladet denne saakaldte Munk gaae ham imods, idet han trædte ind i det temmelig dunkle Capitel, hvilket uformodentlige Søn bragte Kongen til at træde tilbage, saa han nu var stillet baglæns ned af Trappen. I D. Grønlunds vita (Ms.) anføres om Kongens Nærverelse i Ribe d. 21de Junii 1754 : „Efter Tafflet begav han sig i Kirken at see dens „Mærkværdigheder, hvor han blev modtaget af Proosten og al Geistligheden, og blev i Kirken opført af Cantor og Skolen en smuk Musique, hvortil Bisloppen (H. A. Brorson) harde componeret Ordene.“²⁾

Det har været og er endnu Skif, at Banderkarle og Piger paa Markedsdagene komme ind for at see Kirken, hvorved Klokkerens Karl har nogle Sportler, og da spillede denne Munk, hvem der var tilføjet en Nonne, en ikke ubetadelig Rosse; de Uteerligheder, der bedreves, kunne ei sættes paa Papiret. Dette flammelige Uræsen blev endelig standset, og den sonderslidske Bispekaabe med Tilbehør borttagen fra Kirken omtrent i Arene 1809 eller 1810, til den daværende Klokkers drengs store Ergrelse.

I R. C. Pag. 199 taler Terpager om en forgyldt Salspocal, som beiede 240 Lod, og tilhørte Capitlet. Angaaende denne er i Skolens Exemplar af R. C. tilføjet af Grønlund Følgende : „Bed Proces mellem Kirkens Directeurer, Geheimeraad Gabel og Bislop Anchersen imod Kirkevægerne Stiftsprovst Seerup og Lector Terpager blev blandt Andet i Høiesteret 23de Junii 1739 dsmt, at denne Pocal skulle leveres til Konstkatret.“ See foran Pag. 7. I Regnskabet for 1739 anføres til Udgift paa en Reise til Haderslev med den forgyldte Pocal at overlevere Posten for Bognsleie og Fortering 5 Rdr. Den-

Istedet for de projecterede Skriftestole oppe ved Alteret, blevet twende Stole indrettede ved begge Sider af Chorsdøren, see Grdt. Litr. k l.

Over Chorsdøren fandtes Kong Frederik den Fjerdes Navnetræf, omgivet med Løvværk og Krone, samt over Tralværket paa begge Sider af Choret nogle Vers, ansorte i R. C. Pag. 208 og i Appendix inser. Rip. Pag. 4, hvilket Alt blev nedtaget.*). Løvværket var omtrent i samme Smag som det, der nu er omkring Daaben.

---

gang gif der ei Agepost mellem den hele Westkyst af Jylland og det øvrige Danmark, hvorfor Penge og andre Ting af Værdie maatte besørget ved Expresser.

Da Capitelhuset blev nedbrækket, fandtes der paa den Side, hvor det stodde til Kirken, mellem Murene en Mængde Blive, som formeentes at hidrøre fra den Ildebrand, der rammede Kirkens østlige Deel i Aaret 1402. d. 7de Nov., see R. C. Pag. 730.

*). Desangaaende havde nogle Borgere i Ribe flaget, hvorpaa gaves følgende Resolution; „Den velbyrdige og velsige Magistrat ville behagelig betede Supplicanterne, at de ikke herefter paa dem aldeles ubevismændende Maade have at blande sig i Directionens Forretninger, mindst at ville tale om Kunst og Smag, hvorom deres Supplique nok som viser, at de ikke have første Begreb, ligesom de herefter aldeles have at afholde sig fra at giøre Forestillinger paa deres Medborgeres Begne, hvortil de ingenlunde have Kald eller Mondighed, og saaledes giver Directionen dem ingen Regnskab for Domkirkenes Réparation, hvori de Intet have at sige, men her lade dette være den dertil behæftede Direction's Sag.“

Senere i Aaret 1824 blev Chorsdøren tilligemed Tralværket, det stilles Choret fra Kirkens Skib, gjort lavere i Linie med Kannikes Stolene i Choret.

Billedet af Kong Christopher I, der er ophængt paa Pillen ved Skriftestolen Litr. k, vilde Maleren prøve paa at opfriske, og gav sig til den Ende ifærd med Ansigtet, hvilket ogsaa lykkedes ham til Enhver's store Forundring, som besør Kirken. Til Lykke blev denne Smærter standset i Garten, ellers vilde Kong Erik Emunds Billedet, der hænger paa den modsatte Side, formodentlig haft samme Skjæbne.

I det nordre Kors findes paa Grundtegningen under Litr. G betegnet en, nu tilmuret, Dør, som førte ind til den Specchanske Begravelse, der var i en hvælvet Kjælder under det nedbrækkede Capitelhus. Liigkisterne blev beraaet nedgravede paa forskjellige Steder i Kirkens Gulv.

Ved Litr. H er det Sted, hvor Man antager, at Kong Erik ~~Menhed~~ skulde være begravet.*)

*) Denne Konges formeentlige Grav blev i Aaret 1830 aabnet, og da fandtes deels, at Pladsen deri næppe var stor nok til et Barn paa 12 Aar, deels, at Rummet var meget uregulært og aldeles ikke indrettet til, at nogen Kiste kunde have været anbragt der. Derimod fandtes nogle fåe Menneskebeen og derved 3 Blæsplader med Inscriptioner, hvilke paa de to Plader var læselige, nemlig Othingarus, den 2 catholiske Bisshop efter Ordenen, og Asgerus, den 7de catholiske Bisshop; men Inscriptionen paa den 3de var ulæselig. Disse Plader ere indsendte til den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring, og ifolge sammes Foranstaltung er det tilligemed de forefundne Been nedlagt en Beretning om denne Tag i det igien tilmurede Gravsted til Oplysning for Efterkommerne. De fundne Blæsplader ere opbevarede i Museum i København.

Man har stedse troet, at Kong Erik var begravet paa dette Sted i Kirken, og Kammerherre Subm anfører det i sin Danmarks Historie L. 5 Pag. 518 saaledes, beraabende sig paa Terpagers R. C.: „Hans Legeme (o: Erici) blev ført til Ribe, og begravet der udi St. Mariæ Domkirke paa den venstre Haand af den nordre Indgang i Muren.“ Terpagers Ord ere disse, i R. C. Pag. 324: „Ilie (o: Ericus) in boreali aditu templi, qui a foro intrantibus est ad lævam, in muro sepultus reqviescit.“ Eigeledes er det onfort i Inscriptiones Ripenses Pag. 27. Disse Ord troer jeg ikke bestemt antyde det, Man almindelig har antaget; thi ber siges efter min Formening, at det er Øsren, som er på venstre Haand, naar Man kommer fra Torvet. Havde det været Terpagers Menning saaledes, som det af Subm og flere er forstaact, mener jeg, han vilde have udtrykket sig omtrent paa samme Maade, som han i R. C. figer om Daaben: „Juxta occidentalem aditum templi collocatum est (sc. baptisterium) in angulo, qui a coemeterio occidentali intrantibus est ad lævam, prope valvās.“

Da det vel ikke kan nægtes, at Kongen er begravet i Kirken, og hans jordiske Kevninger ifolge det, der overtil er anført om Gravste-

Vestibulen, der i en sjæv Vinkel stodte til Kirkens nordre Kors, see Grde. Litr. K, blev efter Krusse's Plan nedbrækket, og indenfor Døren sat en Horestue for at forebygge Træt.

I det øndre Kors skulde den anden Hovedindgang, Kattedøren faldet, see Litr. F, ligeledes have været forsynet med en Forsyne; men isiedet deraf blev den tilmuret, og Lattehovedet anbragt i Muren udstil, hvor det endnu findes.

Den hele Plads, betegnet i Grundtegningen ved Litr. E, blev indrettet til Capitel. Begravelserne, som fra denne Side gif ind under Choret, blevet tilmurede, og hele Grunden forhøjet og belagt med Brædegulb. Fra den øvrige Deel af Kirken blev dette Capitel afsondret ved en Muur med dobbelte Døre for Enden af den sydlige Sidegang.*)

Strax nedenfor Chorsdøren er en Plads, betegnet Litr. L. Her stod før Reformationen og indtil 1560 et Alter. Senere blev der lagt den saakaldte Messing-Steen**) hvorom Terpager melder i R. C. Pag. 326 og i Inser. Rip. Pag. 64 under No. 35.

---

dets navning, ei sondres der, troer ieg, at de var soges paa den modsatte Side af den nordre Indgang i Muren, paa det Sted, der paa Grundtegningen er betegnet med Litr. I.

Ieg er overbevist om, at der i Muren paa dette Sted maa funne findes i det Mindste Spoer til Begravelse; thi der er et Stykke af Muren ganske hulst, og tydeligt Kendetegn til, at der i den senere Sid har været muret der; og ieg kan gront erindre, at det Rigste gif i Boven, da Kirken stod under Reparation, at Arbedsfolkene havde aabnet Kongens Grav.

*) Stiftsbiblioteket, som først havde haft sit Loge paa Raadhuset, og deraf skulde have været flyttet i en endnu ledig Sal i Hospitalet, hvilket af det danske Cancellie blev forbudet, er nu i dette Capitel opstillet.

**) Disse Messingplader tilligemed et lille Mariebilled af Metal, hvilket var anbragt uden paa Kirkens vestlige Hovedindgang, see II. C. Pag.

Paa Grundt. Litr. M antydes det forrige Capel Bethlehem, der af Albert Skeel er kjøbt til Begravelse for 400 Ndr. Courant, see R. C. Pag. 262, Nu bruges det til Archiv.

Daaben, see Grdt. Litr. S. som skulde have været flyttet op i Choret, Litr. k, blev uforandret.

Det saakaldte Blyekammer, Grundt. Litr. T, blev nedbrudt ifølge Planen. Dette havde forhen været St. Nicolai Capel. Her stod opstillet den saakaldte Lange Christopher's colossale Billedsætte af Træ, som findes afbildet i R. C. Pag 340. Dette Monu-

---

302 forsvandt under Reparationen. Da der desøngaaende blev gjort Forespørgsel, indgave Entrepreneurerne en Skrivelse til Stiftsøvrigheden af følgende Indhold, som i det Væsentlige gik ud paa, at de havde forevist de af Stiftsøvrigheden paatalte Messing-Plader, som laae paa en gammel Krigsteen og ei duede noget, samt et Mariebillede af Metal for den daværende Krigsvært H. Kalhauge, hvorpaa de havde overladt disse Ting til en Kobbersmed, som gammelt Metal, og denne havde godtgiort dem Velbet deraf i sin Regning for 4 Klogs-Kliver, som de havde ladet forberedige af Kobber, uagtet de ellers kunde have ladet dem gjøre af Fiel. Og, da disse Kliver havde kostet dem 80 Ndr. mere, end det gamle Metal, ansegte de at faae disse 80 Ndr. godtgiorte. Dette Andragende var dateret Aarhuus den 3ote Oct. 1793. Herpaa erklarede de senere Værtier, Justitsraad Vor-gemester Valle og Sac. Holst, og i Overensstemmelse med deres Erklæring resolverede Stiftsøvrigheden: „Da det havde været Værtiers Sag under Reparationen at paase forberedte Messing Plader, hvis Inscriptioner rimeligen have været ulæselige og ubekjendte for Entrepreneurerne, og da disse ved Kobbersmedens Regning have godtgiort, at disse Plader, som gammelt Metal, til Kirkerne, dog med langt overstigende Udgift for dem selv, ere blevne anvendte: saa see vi ikke derved nu videre kan foretages. Directionen for Kirkerne i Ribe Stift, den 19de Nov. 1793.“

H e l f r i e d .

M i d d e l b o e ,

Ligeledes forsvandt en stor Malm-Pande, som stod i Vestibulen, see Litr. K, hvormod meldes i R. C. pag. 201 n. Den skal være af hænder for Kirkens Regning, men Publicum troede almindeligen, at Entrepreneurerne havde støffer den tilside, sig selv til Fordeel.

ment fra Catholicismen blev fortøret af Querne, og brugt til at smelte Blye ved; 'det skal have været temmelig bedærvet af Fugtighed.

Det lille Taarn, see Grundt, Litr. U, blev ogsaa nedbrudt efter Kruses Forstlag. I dette var en stor Windeltrappe, særdeles net opført af Sandsteen, hvilken førte op til Hvælvingen. Det kostede megen Møie at faae nedbrudt; thi Murene vare saa faste, at Man maatte underminere den yderste Muur for at faae den til at styrte ned, og et meget stort Stykke af samme blev i mange Aar derefter liggende paa Kirkegaarden som Bidne om Horfædrenes trofaste Bygningsmaade. Af de 4 Klokker, som hang i dette Taarn, var den i R. C. Pag 351 anførte Alden Klokk, støbt 1447, sprukken. Ifolge Stiftsøvrighedens Resolution af 16de Aug. 1792 til Entrepreneuren Colwitz bestemtes det, at den skulde sælges, *) hvorfor ikun de 3 øvrige Klokker bleve ophængte i det store Taarn; dog maatte ingen flere end een ad Gangen ringes, og skulde flere høres, burde der kimes med Kesten. Dette er forandret saaledes, at der ei ringes med Nogen af Klokkerne, men Knæblerne svinges ved Tong, hvorved ere Blyelodder anbragte, og saaledes efterlignes nogenlunde Klokkernes Ringning.

I den vestlige Ende af Kirkens sydlige Gang skulde efter Kruses Plan Capitlet have været indrettet, og istedet for Døren, see Grdt, Litr. V, anbragt et

*) Om klokk'en blev solgt for Kirkens eller Entrepreneurernes Regning kan jeg ikke afgjøre, da Regnskab ei findes. Almuen troede, at Bognemesterne havde beholdt den. Dette og den Foranstaltung, at Klokkerne ei maatte ringes, var Man meget misfornøjet med, og det kan ei nægtes, at Eviden af disse anselige Klokker var forud ganske anderledes imponerende, end efter den nu brugelige Maade.

Vindue; hvorfør af Omgangen, Litr. ÅE, et Stykke skulde nedbrydes. Dette blev ei udført; men de Stole, som i denne Afdeling af Kirken befandtes, og som ved Puncter ere assatte og betegnede med Litr. ff, bleve hørtagne som overslodige. Ved den vestlige Ende af denne Stolerad vare 4 Stole af samme Skikkelse, som Kannikestolene i Choret, hvorom Galthe n yttrer sin Menning i sin Beskrivelse over Nibe Pag 122 — 23.

De øvrige Kirkestole i den midterste Gang og i Eidegangene bleve alle nedtagne og regulerede saaledes, som de nu forefindes; dog blev de i den midterste Gang ikke aldeles forfærdigede af nye Materialier, fordi en Deel af de gamle befandtes bedre, end Man ved Overslaget havde anset dem for. De findes angivne paa Grundtegningen med Puncter og bemærkede med Litr. e.

Kirkens Gulv, der ved de hyppige Begravelser i samme ideligen børsovedes sin Jævnhed, skulde efter Plauen omlegges, og i den Anledning forespurgte Conducteur Langen, om Liigs Begravelse i Kirken for Fremtiden skulde finde Sted eller ikke. Hvis det ikke skulde ske, foreslog han at tilmure alle Begravelser og slose den, som er ophevet over Gulvet, for at Kirken kunde befries for de usunde Dunstier af Ligene. Kirkens Børge, Justitsraad Balle, undersøttede dette Andragende, og tilføjede tillige det Øuske, at Kirkegaarden kunde blive udenfor Byen. Hvad der resolveredes, har jeg ikke funnet opdagé; men Begravelserne blev ei tilmurede. Hele Gulvet blev jævnet efter Vaterpas, og de fleste Liigstene placerede i den midterste Gang, og, da der fra den Tid, dette gik for sig, i Maaret 1792, uaf Ju-

gen er blevet begravet i Domkirken, har Gulvet holdt sig meget jævnt; men en Folge af Omlægningen er den, at Liigstenene ej liggende over de Personer, som i Inscriptionerne antydes at hvile der under. Dog blev den store Steen, som i Midten af Choret er lagt over Kong Christopher den Første, urørt, og ligesledes nogle enkelte andre, da Arvingerne til Gravstørerne protesterede mod Flytningen.*)

De svære Pillar af Quaderstene, som bærer Højkirken, har Man ved denne sidste Hovedreparation vænjet ved med Kalk at afspensle de Fuger, hvor Stene ere sammenfoiede, hvilket især viser sig paa en ifstikkende ubehagelig Maade paa det ældgamle Madonna-Pilled, der er malet paa selve Pillen, hvilken er betegnet paa Grdt. Litr. i. Men i de foregaende Tider er Man endnu gaaen videre ved aldeles at overstryge med Kalk mange Pillar, Gesimser og andre Zirater af Granit og Sandsteen, som viistnok af Bygnesterne vare bestemte til at skulle beholde sit eienommelige Udseende.

Ningmuren omkring Kirkegaarden, der af Mangel

) En Cost af temmelig Gistrelse uden for Byens Nørreport blev fiskt, og det Angte gik i Byen, at dens Bestemmelse var at indrettes til Begravelsesplads, men det blev ikke til Virkelighed, og foist, da den konelige Anordning, angaaende Kirkegaardens Anlæggelse ute vor Høerne, udkom, blev den Plads, som nu er dertil indrettet, indviet i Aaret 1807. For at give Almuen et godt Tempel, lod daværende Stiftsmand, nu Geheimeconferenceraad og Overpresident i Kb., Moltke, sin afdaade Gemalindes jordiske Leveninger flytte fra Domkirkens Kirkegaard og nedænke her, hvor om vidner den Inscription, som findes paa en Steen ved hendes Grav, der var den første paa denne Begravelsesplads.

„Fra mørke Grav i Templets Skygge henførtes efter 10 Aars Hvile til dette lysere Hvilested Asken af den forklarede Elisabeth, W. J. A. Moltkes ømme Ægtefælle, hans Rørns hulde Moder, Graziens Fertrolige, Dydens varme Veninde.“

Den 25de Juni 1793 blev der taget Syn over Kirken, og Synsforretningen tilføies herved saaledes, som følger.

„Da vi undertegnede, Muurmester Michael Stobberup fra Rosengaard og Tømmermester Niels Moller fra Lindingbroe, efter Udmeldelse ved Øster-Nørreherreds Ting, samt Muurmester Laurits Schade og Tømmermester Hans Fyhn af Nibe efter Udmeldelse af Byens Magistrat, samtidig har efterseet Alt Nibe Domkirkes Reparation og Ifstandsættelse ude og indvendig oven og neden, Muur, Bly, Tømmer og Snedker Arbeide, samt alt dettes Materialier saavidt sees kan; og da vi ikke ved Reparations Opførelse har været nærværende eller seet dens indre Forsatning i Henseende til Materialiernes Godhed, saa som 1) Murenes Indfatning i det Gamle, 2) Blyets Vægt, som nu er paalagt, 3) Snedker-Arbeidets Godhed i Træet, som nu er malet overalt og færdig, 4) vinduerne Indhold efter Conditionerne med Feruets Vægt, som nu ligeledes sidder indsat og færdig, og endelig 5) Tømmerarbeidet; da befindes alt i den store Taarn i antageslig Stand, videre under Kirkens Lækning i Henseende til Bjælker Spærre og Forstakkling under Bjælei, da befindes Bjælkerne vel ikke efter

gen i Gymnastik, og bruges Grenene i det store Lindetræ, som findes paa denne Plads, til deri at anbringe Klætretouge. I Skolens Exemp. af R. C. er anført af Grønlund efter et gl. Mscr.: „Aar 1573 den 14de Nov. blev nedhugget den stionne Lind, som stod i Lindegaarden hos Domkirken, som overbredde den ganste Lindgaard.“ Det nuværende Lindetræ sat tilligemed sin Mage, der i min Ungdom stod ved Siden deraf, men blev forknæret i Verten og derfor borttaget, hvore plantet for 70 til 80 Aar siden. Paa den øvrige Deel af Kirkegaarden sydvest for Choret har Overlæreren for Borgerskolen en Hauge, og der er tillige en Gennemgang for Gaaende fra Hukind til Torvet.

paa Plads ei er angiven paa Grundtegningen, begyndte ved den gamle Bispegaard, see Grdt. Litr. g, hvor samme stoder til Skolegaden, og omgav mod Vesten, Norden og Østen den hele Plads indtil de Bygninger der fra Steenboegade stode til Torvet. Paa samme vare 5 Indgange, hvorfra een mod Torvet og een for Enden af Grydergade vare Stakitporte til at fjoere gjennem, de øvrige vare for Gaaende, og forsynede med Rist.

Desuden var Lindegaarden, Grundt. Litr. e, adskilt fra de øvrige Dele af Kirkegaarden ved en Muur, der omtrent gaaer i samme Linie, som den østlige Muur af den nedbrudte Omgang, see Grdt. Litr. Ö. Den sydlige Side af Lindegaarden indhegnedes af en Muur fra Litr. a til Materialhuset Litr. ÅE, hvilken blev opført, da de øde Fløje af Omgangen bleve nedbrudte. Denne Muur har Naboen i Aaret 1786 faaet Tilladelse til at forene med sine Bygninger, imod at han for Fremtiden vedligeholder samme. Resten af Kirkegaarden begrænsedes af Lindegaarden, Kirken, Bygningerne i Steenboegade og den nuværende Borgersskole, see Grdt. Litr. h.*)

---

*²) ud mod Torvet, lige for Kirkens østlige Ende, var Bagten for Gårnisonen i sin Eel indbygget i Ringmuren. Denne Bygning stulte meget af dette Kirkens smukkeste Partie, hvorfor samme efter en Resolution i Aaret 1809 blev nedrevet tilligemed den østlige, nordlige og Noget af den vestlige Ringmuur. Bagten, der senere er indrettet til Syrups Hus, blev sat paa den planerede nordre Kirkegaard med Façade mod Østen; Resten af pladsen anvendtes til at udvide Torvet, til Hauge- og Buggeplads, samt til en Forfriskningsplads for Cathedraleholens Disciple. Det øvrige af den vestlige Kirkegaard beholdt sin Muur, indrettedes til Hauge, og lige for Kirkens vestlige Hovedindgang benyttedes den ene Stakitport med sine spiller. Lindegaarden overloddes Borgersskolen til Legeplads og benyttedes til Undervisnings-

Conditionerne og Overslaget, Spennerne nogenledes, men da Alt saadant deels ved Redtagelsen ikke saa lige har forholdt sig med Overslaget, fordi noget behøvedes at nedbrydes mere end Overslaget tilholder, deels en Ting har funnet hjelpes med mindre, en anden derimod udfordret det overblevne og mere, med videre Forandringer, som Entrepreneurerne sagde, der alt var gjort og istandsat efter den af Bygnings Directionen til Overopsyn ved Kirkens Istandsstættelse beskikkede Bygmester Langens Besaling og Ordre var gjort og istandsat, hvilket bemeldte Hr. Bygmester Langen tilstod, som bestandig sagde sig at have været nærværende, og reent ud for alle 4 til Synet beskikkede Mænd tilstod og forsvarede altting at være gjort durabel og godt, samt derpaa tilbød sin Eel at Materialierne vare gode, Blye og Fern at holde sin bestemte Vægt og over, og i Henseende til Sommer og Brøder havde anseet hvad som af gammelt var anbragt ligesaa godt og tjenligt som nyt funde været, og endelig i Henseende til de mod Conditionen gjorte Forandringer inde i Kirken, blev af Entrepreneurerne foreviist Breve om dettes Tilladelse og den øvrige Forandring efter nærværende, høie Herrers Kirkens Directeurer og Hr. Langens Foranstaltninger."

„Af alt forestaaende sees, ligesom af os ikke heller ved Synets Begyndelse blev fordret mere end hvad sees kunde, og sees som det nu befandtes.”

„Saa folger deraf med saae Ord sagt: at vi ikke kan sige andet og Sandhed siger, at Kirken staer for fuld og smuk Anseelse, baade udvendig og indvendig, denne vores Syns: Forretning ere vi villige naar

forlanges at bekræfte, som herved underdanigst frem-lægges. Ribe den 25de Junii 1793."

M. Stobberup	Niels Møller
Muur Mæster	tømmer Mæster
L. Schade.	Hans Fyhn
Muurmeister	tømmer Mæster.

Byens Indvaanere vare ei fornøiede med Fremgangsmåaden ved denne hele Reparation. Aldstillede af de Forandringer, som foretages, s. Ex. Taarnets Nedbrydelse, Klokkernes forandrede Ringning, Liigstenenes Omflytning, Vorttagelsen af Ziraterne over Chorsdoren og den saakaldte Messing: Steen samt Mariebilledet paa Døren, Malm. Vandens i Vestibulen og den lange Christopher, hvilke Ting der havdes Erbodighed for, kunde Almnen ei finde sig i, og Man var i Almindelighed færdeles opbragt paa Conducteuren Langel, som Man paastod ei havde tilholdt Entrepreneurerne at iagttaage deres Skyldighed.

Desaarsag indgave under 28de Octbr. 1793 fire Mænd af Domkirvens Menighed, Apotheker A. M. Eilshou, Kleinsmed Falch, Rosfedreier C. L. Dreier og Gjortler J. Jensen, en Forestilling til Stiftssvrigheden om, at det afholdte Syn efter deres Formening ei kunde ansæes for tilstrækkeligt, og forlangte, at et nyt Syn maatte foretages af Bygmesterne Kruse og Hjerusse i Horsens, eftersom den Forste af disse, der havde kjendt Kirkens Tilstand, da han gjorde Forslaget til Reparationen, bedst maatte kunne bedømme det udførte Arbeide. De tilbøde at ville betale, hvad et saadant Syn kunde koste, hvis Kirken ei, som de haabede, vilde derved profitere en god Summa.

Da de ei sikte Svar herpaa, indgave de en Pro-

Memoria besangaaende under 22de Nov. 1793 til
det danske Cancellie, hvori de androge om det Saamme
og udviklede noiere Grundene for deres Andragende:
at Synet nemlig havde været alt for overfladisk; at
den vigtigste Deel af Reparationen, Blye-
tækker arbeidet paa hele Kirkens Tag,
ikke var blevet undersøgt; at Bygmester
Langens Forsikring om stedse at have været tilsæ-
de ved Arbeidet nok ei gansse kunde faae til Troende,
da det var Enhver bekjendt, at han ofte havde
været borte fra Byen, blandt Ander et een-
gang henved 12 Uger i Veile ved Stift-
amtmand Hellfrieds Bygning, uagtet i den
Tid Kirkens Reparation gif fort, og en stor Deel af
Blyet blev oplagt paa Taget.

I midlertid havde Stiftsovrigheden indgivet under
1ste Nov. 1793 en Indberetning til Cancelliet med
hvilken fulgte Eilshous med sieres Skrivelse til
Stiftsovrigheden af 28de Oct. 1793, Synsforretnin-
gen, en af Bygmester Langen forfattet Beretning
om Alt, hvad der var foretaget ved Kirken, vedkom-
mende Øvrigheders Udmeldelser af Synsmænd, samt
Copie af Entrepreneurernes Interims-Qvittering. I
denne Skrivelse yttredes mod' det Forlangende at faae
Kruse og Hjernse til at syne Kirken, at disse ei
kunde anses for upartiske; thi Kruse hadde ønsket
at faae Reparationen, og maatte deraf anses som
Entrepreneurernes Alwindsmænd, men tillige ogsaa som
Langens, da denne havde faaet Opsynet, hvilket
Kruse ogsaa havde attraaet. Det indstilledes til
Cancelliets Vedommelse, hvorledes Eilshous m. fl.
Indblanding i denne dem uvedkommende Sag burde
anses, samt at, hvis et nyt Syn maatte anses nod-

vendigt, hydige Mænd fra Kbh. maatte af den kon-
gelige Bygnings-Commission dertil udnævnes.

Derpaa indkom fra Eilshou m. f. den oven-
til anførte Promemoria af 23de Nov. 1793. Den
Omkændighed, som deri berortes: at Langen havde
været borte fra Opsynet i henved 12 Uger ic., foran-
ledigede Cancelliet i en Skrivelse af 1ste Marts 1794
til at øffe desangaaende noiere Forklaring.

Bygmester Langen erklærede herpaa, at han al-
drig havde hørt, at, naar et saadant Arbeide havde
staet under en Bygmesters Opsigt, Man da havde
forlangt noget videre Syn; at han ei kunde indseer,
hvad det kunde nytte at lønne en Mand for Opsyn
med en Bygning, naar Man ei havde Tillid til ham;
at det ei kunde nytte at holde Syn over en færdig
Bygning, med mindre Synsmændene maatte rive det
gjorte Arbeide ned, thi gjennem Steen, Kalk og Olie-
farve kunde ei sees meget; han dolerede over, at
Mænd, der vare langt under ham i Bygnings-Kund-
skaber, havde været hans Dommere, imidlertid havde
han underkastet sig dem, da han troede, det af Kir-
kens Foresatte ansaaes fornødent. Angaaende Arbei-
der ved Reparationen erklærede han, at det var for-
svaligt, og at de Afsigter, som vare foretagne imod
Licitations = Conditionerne, vare iverksatte ifolge Ordre
fra Directeurerne, hvorom han havde udviklet sig i
sin forhen givne Indberetning i Cancelliet. Hvorfor
Kirke Blytag ikke var esterseet af Synsmændene,
vidste han ikke, men han ansaae det umuligt at sige
noget derom, med mindre hver Plade blev nedtagen
og esterveiet, hvilket han tilstod ikke selv at have
gjort; vel havde han vejet mangfoldige af dem, og
været tilstede ved deres Oplægning, men, at han skal-

---

tre øvrige forhen nævnte Mænd etter en Forestilling
til Cancelliet angaaende denne Sag, hvori de stykke
viis gjennemgik hver Post i Licitations = Conditionerne,
og sammenligne dermed, hvad der var udført, hvor-
efter de formeente, at Entrepreneurerne burde aksor-
tes ei Ubetydeligt. De dolerede over, at Prof. Ma-
gens blot havde ved sin Nærværelse her betjent sig
af Bygmester Langens og den ene Kirkeværgers
Oplysninger, hvilke de ikke vidste om han havde faa-
et tilstrækkeligen; og at han selv efter Sagens davæ-
rende Forfatning kunde opdage Alt saaledes, som det

* Eilshou havde forstillet sig nogle Stykker saavel af de gamle som nye
Plader og sendt en kongig Mand til Bedsmelleje. Denne ottred sig
i sit Svar desangaaende saaledes: „Af tilsendte smaae Blytager
kan jeg ikke bedsmelle Kirketagens Godhed, er samme i Forhold med
„Præsterne forringet, da var det forstrækkeligt hvad Summa en fier-
„de Part af hele Blytaget kunde udgisre; Bindues = Blyet
„var præsten maadelig.“ Efter Kruses Overlag udfordredes 712 Skpd.
12 Skpd. til hele Taget a 30 Rd. pr. Skpd. I Aaret 1738—39 blev
oplægt paa Kirken 924 Skpd. 17 Skpd. 5 Rd. som udgjorde 3482 Tay-
ler.

de have vejet hver enkelt Blade, eller logeret paa Taget den hele Tid, da Bladerne bleve oplagte, kunde ei fordres af ham. At han havde været i Veile ved Stiftamtmandens Bygning, medens Blyet blev paa-lagt, besvarede han saaledes: at han saavel ved Stiftamtmandens som andre baade offentlige og private Bygninger havde haft Tilsyn, men at han aldrig havde været borte fra Ribe uden paa saadan Tid, at hans Graværelse ei kunde skade; at rigtig nok en Deel Blye blev oplagt, medens han var i Veile, men ei Undet, end det, han forhen havde erkjendt godt. Tilsige var hans Formening, at den Lon, han fik af Kirken, (200 Rd. aarlig) var saa ringe, at han maatte sege nogen Bisfortjeneste, hvilket ei var blevet ham forbudet. Skulde Kirkens Foresatte ville have et Oversyn, udbad han sig Maend dertil fra Kjobenhavn.

Under gde Marts 1794 indstilleses denne Erklæring med Stiftsmændenes Notærkning, og udbud

— 34 —

virkelig forholdt sig, derom twivlede de meget. *) Blandt de Mangler, som de specificerede var en tynd Beværfning paa Murerne udentil, der ei ansaaes duraabel,** og hvorved det blev umuligt at opdage strax, om nye Murstene overalt vare anbragte paa de ude-huggede Steder paa Taarnet og de øvrige Dele af Bygningen. Eigeledes ansordes adskillige Anker over Sommer-Snedker-Maler- og Steenhugger-Arbeidet. At Blytaget, som den for Kirken vigtigste Deel, ei var undersøgt, bragtes atten i Erindring. Maaden hvorpaa det store vindue i den vestre Ende af Kir-

*) Herved maa jeg giøre den bemærkning, at Eilschou m. f. holdte sig ene til Conditionerne, da de ei vidste eller kunde vide, hvilke senere Contrakter der vare oprettede mellem Directeurerne og Bygmesterne. Selv Conditionerne icke havde Eilschou maaret forstasse sig ad forskellige Veie; thi da han forlangte Udstrift af Auctionsprotocollen om Alt, hvad denne Reparation angik, fil han af Bystriveren, Raadmand Simonsen, følgende Svar: „I Anledning af Deres Belædelheds Begjæring ved Promemoria af gde d. M. om at faae Udtog af Auctionsprotocollen, betræffende alt hvad der vedkommer den over Domkirkes Reparation holdte Licitation m. v. meddeles herved til behagens Glensvar: at iesa meget mindre kan meddele Dem slig Udstrift, som saadant af Hr. Stiftsbefalingsmand v. Hellfried, i Anledning af min derom gjorte Forespørgsel, endog er blevet nægtet.”

„Ribe, den 20 Aug. 1794.

S. Simonsen.”

Dette havde Hellfried inddberettet til Cancelliet, som derpaa svarede: „Af Hr. Stiftsbefalingsmand Hellfrieds Skrivelse under 15de d. M. med Bilag har Man erfaret, at Apotheker Eilschou af Raadmand og Bystriver Simonsen har forlangt Udstrift af Licitations-Conditionerne for Ribe Domkirkes Reparation. I Anledning heraf fulde Man til Bekjendtgørelse for Vedkommende tjenstligst melde, at endslisadt Documentet ikke vedkommer Eilschou, saa dog, da Auctions-Conditionerne ikke kunne ansees anderledes end som et offentligt Documente, der ikke behøver at holdes hemmelig, saa kan Bystriveren tillades at meddele ham Udstrift deraf mod Betaling. D. D. C. 6 Sept. 1793.”

**) Der gives endnu udskiltigt af denne Beværfning paa forskellige Steder af Bygningen, dog ikun paa de Sider af Kirken, hvor Sol og Regn ikke kunne virke med al sin Kraft.

te ansees nødvendigt, foreslog han paa forskjellige Steder at lade udhugge Plader paa 3 Allen i □ som da kunde veies, og derved nogenlunde faaes Kundskab om dette Arbeides Bestaffenhed; thi ganske osie at bestemme alle Pladernes Vægt efter saadanne paa enkelte Steder udhugne Stykker,*) var ikke muligt med Plader, som vare forfærdigede ved fri Stobning og ei valtsede. Ærørigt gjennemgik han hver enkelt Post, og anførte de Forandringer, der vare foretagne imod de oprindelige Conditioner, samt angav, hvad der ifølge dette i enkelte Poster burde afdrages i Licitations-Summerne.

Den 23 Aug. 1794 indgave Eilschou og de tre øvrige forhen nævnte Mænd etter en Forestilling til Cancelliet angaaende denne Sag, hvori de stykkevis gjennemgik hver Post i Licitations-Conditionerne, og sammenlignede dermed, hvad der var udført, hvorefter de formeente, at Entrepreneurerne burde aftor tes ei Ubetydeligt. De dolerede over, at Prof. Magens blot havde ved sin Nærvarelse her betjent sig af Bygmester Langens og den ene Kirkeværgers Oplysninger, hvilke de ikke vidste om han havde faaet tilstrækkeligen; og at han selv efter Sagens daværende Forsatning funde opdage Alt saaledes, som det

*⁾ Eilschou havde forstillet sig nogle Stykker saavel af de gamle som nye Plader og sendt en kndig Mand til Bedsmelleie. Denne ottet sig i sit Svar desangaaende saaledes: „Af tilsendte smaa Blæprøver kan jeg ikke bedsmme Kirketagens Godhed, er samme i Forhold med Præsterne forringet, da var det forstrekkeligt hvad Summa en fierde Part af hele Blætaget kunde udgiøre; Mindes-Blæt var præsten maadelig.“ Efter Kruses Overslag udfordredes 712 Skpd. 12 Skpd. til hele Taget a 30 Rd. pr. Skpd. I Aaret 1738-39 blev opagt paa Kirken 924 Skpd. 17 Skpd. 5 pd. som udgiorde 3482 Tavler.

virkelig forholdt sig, derom tvislede de meget. *)
Blandt de Mangler, som de specificerede var en tynd
Beværfning paa Murene udentil, der ei ansaaes dura-
bel,**) og hvorved det blev umuligt at opdage strax,
om nye Muurstene overalt vare anbragte paa de ude-
huggede Steder paa Taarnet og de øvrige Dele af
Bygningen. Eigeledes anføres adskillige Anker over
Tammer - Snedker - Maler - og Steenhugger - Arbeidet.
At Byhetaget, som den for Kirken vigtigste Deel, ei
var undersøgt, bragtes efter i Erindring. Maaden
hvorpaa det store vindue i den vestre Ende af Kir-

*) Herved maa jeg gisre den Bemærkning, at Eilschou m. f. holdte sig
ene til Conditionerne, da de ei vidste eller kunde vide, hvilke senere
Contracter der vare oprettede mellem Directeurerne og Bygmesterne.
Selv Conditionerne ic. havde Eilschou maattet forstøtte sig ad forskellige
Weie; thi da han forlangte Udstrift af Auctionsprotocollen om Alt,
hvad denne Reparation angik, fil han af Byekriven, Raadmand Si-
monsen, følgende Svar: „I Anledning af Deres Velædelheds Begjæ-
ring ved Promemoria af 9de d. M. om at faae Udtog af Auctions-
„protocollen, betraffende alt hvad der vedkommer den over Domkir-
„kens Reparation holdte Licitation m. v. meddeles herved til behages
„lig Giensvar: at jeg saa meget mindre kan meddelse Dem sig Udstrift,
„som saadtant af Hr. Stiftsbefalingsmand v. Hellfried, i Anledning af
„min derom giorte Forespørgsel, endog er bleven nægtet.”

„Ribe, den 20 Aug. 1794.

K. Simonsen.”

Dette havde Hellfried indberettet til Cancelliet, som derpaa svarede: „Af Hr. Stiftsbefalingsmand Hellfrieds Skrivelse under 15de
„f. M. med Tilage har Man erfaret, at Apotheker Eilschou af Raad-
„mand og Byekriven Simonsen har forlangt Udstrift af Licitations-
„Conditionerne for Ribe Domkirkes Reparation. I Anledning heraf
„Aulde Man til Bekjendtgjørelse for Vedkommende tjenstligst mesde,
„at endnu Documentet ikke vedkommer Eilschou, saa dog, da Au-
„ctions-Conditionerne ikke kunne ansees anderledes end som et offens-
„ligt Documente, der ikke behøver at holdes hemmelig, saa kan Bye-
„kriven tillades at meddele ham Udstrift deraf mod Betaling,
D. D. C. 6 Sept. 1793.”

**) Der gives endnu Adskilligt af denne Beværfning paa forskellige Ste-
der af Bygningen, dog ikun paa de Sider af Kirken, hvor Sol og
Regn ikke kunne virke med al sin Kraft.

ken var forandret, ansages meget manglende. At Dr. geslets Flytning var anstaaet til den Summa 450 Rd. og at det, da det blev paa sin gamle Plads, kunde koste 400 Rd. blot til Reparation, syntes ei at rime sig. Efter Conditionerne maatte Entrepreneurerne besøjne sig til eget Bedste af de gamle Materialier, som ei kunde bruges til Bygningens Ifstandssættelse. Der til var regnet en stor Deel Kvaderstene, der angaves 350 Stykker, hvilke Eilischou m. f. meente burde have været anbragte paa Bygningen.*⁾ Det paaankedes ogsaa som en stor Fejl, at det ei i Conditionerne var bleven paalagt Entrepreneurerne at være ansvarlige for deres Arbeide i nogle Aar efter Reparationens Fuldførelse. Der anmodedes endelig om et nyt Syn, og at Kruse maatte, ikke som Syntsmand, men som Veileder, være overværende, da de ansaae ham som den, der kunde give den tilstrækkeligste Forklaring.

Denne Klage kom til Prof. Magens's Erklæring, og han oplyste, saavidt det var ham bekjendt, hver Post, og henviste til sin forhen forfattede Synsforretning. At han ei havde søgt Oplysning hos Eilischou m. f. ved sin Nærværelse i Nibe, var skeet med Overlæg, da ingen af de andre Parter var indkalded-

*⁾ Når Man betragter Taornets nordlige Hjernemur, som slet ikke behovede Reparation, sees den at være opsa: af Kvaderstene fra Grunden til det Øverste, derimod er der paa det sydvestlige Hjerte et stort Stykke, hvor slet ingen Kvaderstene ere anbragte; paa det øvrige af samme Hjerte og ligeledes de to andre Hjertet, der udgjorde den Deel af Taarnet, hvor Muren blev borthugget, findes vel Kvaderstene, men ei i en uafbrudt Række; for hver huggen Sten er der et Stykke af samme Brede opført af Muurstene. Her sones vi snok de af Bogmesterne folgte Kvaderstenc at kunne have været paa sin rigtige Plads.

de eller nærværende. Hvorledes derpaa blev resolvet af Cancelliet, har jeg ikke funnet erfare. Jeg formoder, at der ikke er givet noget Svar til de Klagende; thi blandt Documenter desangaaende findes en Cancellieskrivelse af 29de Nov. 1794, hvori anføres, at dermed fulgte samtlige Documenter, Ribe Domkirkes Reparation vedkommende, tilligemed Professor Magens's Regning over Omkostningerne paa hans Reise for at syne Reparations-Arbeidet paa Kirken, hvilken Regning Stiftssvigheden skulde besørge betalt. Ved samme Cancellieskrivelse findes Eilschous originale Klager, og Langens og Magens's Erklæringer samt Synsforretningen &c.

At der er aflagt Regnskab for dette hele Værk, kan ei omtvivles, især da der blev saa ofte flaget; men syndeligt er det, at der her ikke findes een Torddel desangaaende, hvor det dog var meest magtpaalligende at vide Noget om en Sag, der dengang var i Alt-les Munde, og hvorom saa mange, maafee vrangle og ubillige, Domme bleve seldede, hvilke ved et fuldstændigt documenteret Regnskab allerbedst kunde været gjendrevne.

Af et Kongeligt Rescript af 5te Nov. 1791 sees, at Kongen havde approberet Reparationen i Overens- stemmelse med den indsendte Licitationsforretning; dernæst, at der til Omkostningernes Bestridelse var tilsladt at sælge af Kirkens Jordegods, samt at Collect- bøger maatte ombøres i alle Huse saavel i Kjøb- bens havn som i alle Kjøbstæder i Danmark. Hvad der paa denne Maade er indkommet, kan af oventil anførte Grunde ikke opgives.

Tre Kongetiender af Andsager, Aulum og Nor- Domme Sogne bleve hortsolgte ved denne Leilighed,

Af disse havde Kirken haft til Indtægt i Aaret 1790 den Summa 261 Rdr., hvilken nu for Fremtiden ophørte.

Senere, formodentlig ifolge Kongelig Resolution, folgtes ogsaa alt det Strøegods, som Kirken eiede paa forskjellige Steder i Stiftet, hvilke indbragte den Summa 15,996 Rdr. 2 Mk. 10 §., der ere udsatte paa Renter. Af dette Strøegods havde Kirken forhen haft Landgilde, der i Aaret 1790 udgjorde 341 Rdr. 1 Mk. 14 §.

Det var en stor Byrde for Domkirken, at den foruden sig selv havde saa mange andre Bygninger at vedligeholde, saaledes skulde Cathedralen, Stiftspræstens, Capellanens, Hospitalspræstens, Klokkerens, og Correctorens Boliger af dens Fond istandsættes. Da dens Indtægter ved Salget af Kirketienderne vare formindskede, saa androges fra Stiftsovrigheden, efter et Forstlag af Kirkens Værges Justitsraad Balle, at der herved maatte foregaae en Forandring, og ifslge dette reserveredes i Rescript af 13de December 1793:

- 1) "At ved hver Forandring af de da værende Residenzhavere skal paa Residenzen foretages en Hovedreparation, som foranstaltes og bekostes af Domkirken, hvorefter den nye Beboer skal modtage Baaningen efter Syn og Taxation, samt være forbunden til selv i sin Embedstid at vedligeholde Residenzen, og ved Forandring at afbertere den ved Syn og Taxation til Eftermanden med Ansvar til de befindende Brødfældigheder.
- 2) "At Reparationen, hvortil Domkirken, som hidtil, for de nærværende Embedsmænd er pligtig, dog skal indfrænkes til Vedligeholdelse af Tag og Tag, men Begivenheder og Forbedringer skulle af

"Beboerne selv bekostes, saa og Vedligeholdelse af
"Ruder, Røgler og Eligt, der ellers østes af Leis-
"ere, være dem paalagt."

"Førrigt skal den i første Post gjorte Bestemmel-
"se være gjældende i Henseende til den nylig beskit-
"fede Capellans Residence." *)

Denne Foranstaltning maa naturligvis have en betydelig Indtægt til Folge for Kirken; thi Man kan ei forestille sig, hvor store Summer, der Lidt ester an- den ere anvendte til disse Residentsers Vedligeholdel- se, hvilket jeg ved at gjennemgaae mange af Regns- skaberne har erfaret. Imidlertid da Kirkens Byg- ninger ere endnu af saa vidtloftigt Omfang, hører der sikkert den største Kunst til, at den med sine nu- værende Indtægter i Fremtiden kan bestaae, om Man endog vedbliver det nu fastsatte Princip: ideligen at eftersee Kirkens Brøbstændigheder, og ei, som forhen, lader smaa Reparationer opfættes, indtil de blive uoverkommelige. Sørgeligt vilde det være, om dette stolte Værk fra Fortiden nogensinde ved Ligegyldighed skulde vorde lagt øde.

*) Da nu afbede Bisshop Koefoed blev Stiftsprovst, visde han ei mode tage sin Resident, esterdi den var meget forsalden, hvorfor den blev solgt for 1600 Rd., hvoraf Renterne udbetales Stiftsprovsterne som Bidrag til Huausleie. Reser. 8 Aug. 1806.

Capellanen til Domkirken, N. Lindberg, der var ansat fort Lidt før end ovenstaende Reser. af 13 Decbr. 1793 udkom, indgik med Forrestilling angaaende sin Bolig, og da blev i et nyt Reser. 19de April 1794 bestemt, at Domkirken skulde vedligeholde hans Bolig for hans Embedstid.

I Aaret 1755 blev kjøbt en Gaard til Residents for Organisten, som han havde indtil 1758, da den blev overladt til Bolig for Conrectoren, der forhen havde Bidrag til Huausleie. Nu nyder Organisten Bidrag til Huausleie. Conrectors Residents er solgt i Aaret 1798, see Glaedede Efterretninger om Nibe Cathedralskole 3die Forts. 1826. Pag. 80.

Forklaring

over Grundtegningen af Ribe Domkirke.

- A. Alteret.
- B. Dør til det forrige Capitelhuus.
- C. Det forrige Capitel.
- D. Choret.
- E. Det nuværende Capitel, hvori tilsig er Gjæstsbi-bliothecket.
- F. Kathoveddøren, nu tilmuret.
- G. Indgang til den speckhanske Begravelse under Ca-pitlet.
- H. Det Sted i Muren, hvor Man hidtil har troet, at Kong Erik ~~lænved~~ er begravet.
- I. Et Sted i Muren, muligt Kong Eriks Gravsted, hvor der synes at have været brækket Hul.
- K. Vestibulen, nu nedbrudt.
- L. Det Sted, hvor den saakaldte Messing-Steen var lagt over Andr. Bundesen.
- M. Den skeelske Begravelse, bruges nu til Archiv.
- N. De 4re Piller, hvorpaa Orgelet hviler.
- O. Prædikestolen.
- P. Det lille Taarn, ad hvil Bændeltrappe Opgangen er til Hvælvingerne, Orgelet og Taarnet.
- Q. Den holsteiniske Begravelse.
- R. Taarnet, hvori fordum St. Lucii Capel.
- S. Daaben.
- T. Det saakaldte Glykanner, fordum St. Nicolai Capel, nu nedbrudt.
- U. Det nedbrudte lille Taarn med Indgang fra Kirken.
- V. Dør, som forbinder Kirken med den Deel af Om-gangen, der nu er Materialhuus.
- X. Bændeltrappe, som fører op til Hvælvingerne.

Y-Z Døre til Omgangen,

A Omgangen, der nu bruges til Materialhus.

Ø. De to Fløje af Omgangen, som i Aarene 1737—
38 blev nedbrudte.

- a. Indgang fra Gaden Nykind.
  - b. Dør fra den gamle Bispegaard, tilmuret 1792.
  - c. Lindegaarden.
  - d. Fordum St. Barbaræ Capel, senere Lectorium, nu
nedbrudt.
  - e. Stolene saavel i Kirkens Skib, som i Sidegange-
ne.
  - f. En Rad Stole, som i Aaret 1792 blev bort-
tagen.
  - g. Den gamle Bispegaard fra Reformationen, indtil
Bisshop Joh. Ad. Grorson, som var Bisshop fra
1741 til 64, udvirkede, at den blev solgt. Den
Fløj, som stodte til Omgangen, er for nogle Aar
siden nedbrudt af den nuværende Eier.
  - h. Den Plads, hvor den forrige Hospitalspræst havde
sin Bolig, der nu er Borgersskole.
  - i. En Pille, hvorpaa findes malet et Marie-Billedet,
k-l De nuværende Skriftestole i Choret.
-